

# Från lagstiftningsarbetet

## Lagstiftning i riksdagen hösten 2023

*I denna översikt lämnas en redogörelse för lagstiftning som antogs av riksdagen under hösten 2023. Redogörelsen gör inte anspråk på att vara fullständig; bl.a. tas lagstiftning om skatt och tull inte upp. Om inget annat sägs trädde lagen eller lagändringen i kraft senast den 1 januari 2024.*

### **Statsrätt**

Det har gjorts ändringar i *kommunallagen* och *lagen om kommunal bokföring och redovisning* som syftar till en effektiv ekonomistyrning i kommuner och regioner. Genom ändringarna har de resultatutjämningsreserver som regleras i kommunallagen ersatts med resultatreserver. Införandet av resultatreserver innebär att kommuner och regioner har givits större möjligheter att planera sitt sparande i syfte att nå en god ekonomisk hushållning. Lagändringarna innebär vidare att budgeten ska innehålla en redogörelse för ekonomin i de kommunala koncernföretagen och att revisionsberättelserna ska hållas tillgängliga för allmänheten på kommunens eller regionens webbplats. Dessutom har kravet på särskilda riktlinjer för pensionsmedelsförvaltningen slopats (SFS 2023:642 f.).

### **Konsumenträtt**

Riksdagen har antagit en ny *lag om grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen*. Den nya lagen bygger på ett EU-direktiv och syftar till att uppnå en hög konsumentskyddsnivå samt att förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning av överträdelse av konsumentskyddande bestämmelser. Genom den nya lagen har regler införts om godkännande av enheter som ska kunna väcka talan om åtgärder för dels förbudsföreläggande, dels gottgörelse (t.ex. skadestånd) för en grupp konsumenters räkning. Tillämpningsområdet för den nya lagen är brett och omfattar bl.a. marknadsföring, avtalsvillkor, finansiella tjänster, transporter, läkemedel, dataskydd och energi. I flera delar hänvisar den nya lagen till vad som gäller sedan tidigare enligt bl.a. *lagen om grupprättegång* och *marknadsföringslagen* (SFS 2023:730).

### **Ersättningsrätt**

Det har gjorts ändringar i bl.a. *trafikskadelagen* som stärker skyddet för dem som skadas i trafiken. Lagändringarna bygger på ett EU-direktiv och handlar i huvudsak om följande. Trafikskadelagens tillämpningsområde, och därmed kravet på trafikförsäkring, har utvidgats och förtydligats när det gäller eldrivna fordon utan tramp- eller vev-

anordning, bl.a. elsparkcyklar. Ett insolvensgarantisystem ska införas som säkerställer att en skadelidande får ersättning även om hans eller hennes trafikförsäkringsgivare blir föremål för tvångslikvidation eller går i konkurs. Det högsta ersättningsbelopp som kan betalas från en motortävlingsförsäkring har höjts. Vidare har det införts en möjlighet för köparen att välja i vilket land som en försäkring ska tecknas vid import av ett fordon. De regler som gäller det nya insolvensgarantisystemet träder i kraft den dag som regeringen bestämmer (SFS 2023:666).

### **Associationsrätt**

Genom ändringar i bl.a. *aktiebolagslagen* och *lagen om ekonomiska föreningar* har det blivit möjligt för aktiebolag och ekonomiska föreningar, inklusive bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresrättsföreningar, att hålla digitala stämmor. Ett bolag eller en förening som vill utnyttja denna möjlighet ska bestämma det i bolagsordningen respektive stadgarna. Dessutom har det blivit möjligt att hålla digitala stämmor utan krav på stöd i bolagsordningen eller stadgarna om extraordinära omständigheter kräver det (SFS 2023:774 f.).

### **Näringsrätt**

Det har gjorts en ändring i *lagen om näringsförbud*. Lagändringen innebär att en domstol, när den bedömer om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt, får ta hänsyn till förbud mot att bedriva näringsverksamhet som har meddelats i en annan stat. Domstolen får också ta hänsyn till åsidosättanden av skyldigheter i näringsverksamhet som näringsidkaren har gjort sig skyldig till i näringsverksamhet som har bedrivits i en annan stat (SFS 2023:737).

För att åstadkomma en effektivare upphandlingstillsyn har det gjorts ändringar i bl.a. *lagen om offentlig upphandling*. Lagändringarna innebär bl.a. att Konkurrensverket har givits utökade befogenheter, att tidsfristen för att besluta om en upphandlingsskadeavgift har förlängts till två år och att avgiftens tak har höjts från 10 miljoner kronor till 20 miljoner kronor (SFS 2023:815).

### **Finansmarknadslagstiftning**

I syfte att motverka penningtvätt i finansiella instituts verksamhet har det gjorts ändringar i bl.a. *lagen om valutaväxling och annan finansiell verksamhet*. Lagändringarna innebär bl.a. att den som bedriver valutaväxling eller annan finansiell verksamhet ska registrera sig även om verksamheten inte bedrivs i väsentlig omfattning eller är den huvudsakliga. Det har också införts ett allmänt lämplighetskrav för den som bedriver valutaväxling eller annan finansiell verksamhet, har ett kvalificerat innehav i ett finansiellt institut eller ingår i ledningen för ett finansiellt institut. Vidare ska ett finansiellt institut till Finansinspektionen anmäla ändringar av de förhållanden som institutet har

uppgett i sin ansökan om registrering. Finansinspektionen har givits rätt att besluta om sanktionsavgift för den som inte lämnar begärda upplysningar till inspektionen eller som bedriver registreringspliktig verksamhet utan att ansöka om registrering (SFS 2023:824).

Genom en ny *lag om förvärv och förvaltning av nödlidande kreditavtal* har ett regelverk införts för förvärv och förvaltning av kreditavtal där låntagaren inte klarar av att betala krediten i tid (nödlidande kreditavtal). De nya reglerna innebär i huvudsak att det behövs tillstånd från Finansinspektionen för att få förvalta nödlidande kreditavtal och att kreditförvaltare ställs under Finansinspektionens tillsyn. Vidare har låntagarnas skydd stärkts, bl.a. genom att det har införts krav på relevant information när ett nödlidande kreditavtal överläts och att det ska finnas möjlighet att lämna klagomål. Genom samtidiga ändringar i *inkassolagen* har tillsynen över inkassoföretag samlats hos Finansinspektionen i stället för att vara uppdelad mellan olika myndigheter. (Se SFS 2023:714 och 716.)

Genom en ändring i *lagen om allmänna pensionsfonder (AP-fonder)* har kraven på Sjunde AP-fonden att lämna hållbarhetsinformation ersatts med de informationskrav som gäller enligt EU:s förordning om hållbarhetsrelaterade upplysningar och EU:s gröna taxonomiförordning (SFS 2023:809).

Det har gjorts ändringar i *försäkringsrörelselagen* som innebär att vissa bestämmelser där belopp anges i euro har ändrats. Det gäller bestämmelserna om undantag från lagens tillämpningsområde, definitionen av stora risker och bestämmelserna om garantibelopp. Genom ändringarna har de olika beloppen höjts. Ändringarna har gjorts med anledning av att EU-kommissionen har reviderat motsvarande belopp i det EU-rättsliga regelverket på försäkringsområdet (SFS 2023:724).

Ändringar i *lagen om resolution* genomför i svensk rätt ett förtydligande som har gjorts i EU:s krishanteringsregelverk. Genom samtidiga ändringar i *lagen om betaltjänster*, *lagen om elektroniska pengar* och *lagen om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersbolag* har det förtydligats att de aktiebolagsrättsliga bestämmelserna om vinstutdelning på begäran av en aktieägarminoritet inte gäller vid tillämpning av EU:s kapitaltäckningsregelverk. (Se SFS 2023:614 f.)

### **Transporträtt och lagstiftning om kommunikation**

Det har gjorts en ändring i *lagen om kollektivtrafik* som innebär ändrade regler om direkttilldelning av avtal om kollektivtrafik på järnväg, dvs. om att avtal kan tilldelas utan krav på en konkurrensutsatt upphandlingsprocess. Genom lagändringen har Trafikverkets möjligheter att direkttilldela avtal som avser kollektivtrafik på järnväg begränsats till avtal vars årliga genomsnittsvärde uppskattas understiga ett belopp motsvarande 7 500 000 euro (SFS 2023:687).

I syfte att ge alla utförare av offentligt finansierad verksamhet möjlighet att erbjuda service med hjälp av digitala tjänster på lika

villkor har riksdagen antagit en ny *lag om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post*. Genom den nya lagen har valfrihetssystem enligt lagen om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering ersatts av ett auktorisationssystem för sådana tjänster. Dessutom har regleringen utvidgats till att omfatta även digital post. En myndighet ska tillhandahålla auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post. Enskilda ska få välja vilken leverantör som ska utföra tjänsten för deras räkning. Vidare ska offentliga aktörer få använda tjänsterna i auktorisationssystemen för sina digitala tjänster (SFS 2023:704).

För att säkerställa att konsumenter och andra slutanvändare inte ska tvingas att köpa en ny laddningsenhet vid varje köp av exempelvis en ny mobiltelefon eller liknande radioutrustning har det gjorts en ändring i *radioutrustningslagen*. Genom lagändringen har en ny bestämmelse införts som innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldigheter för ekonomiska aktörer att tillhandahålla radioutrustning med eller utan tillbehör. Hit hör kravet att om en ekonomisk aktör erbjuder konsumenter och andra slutanvändare att förvärva radioutrustning tillsammans med en laddningsenhet ska den ekonomiska aktören även erbjuda möjligheten att förvärva utrustningen utan laddningsenhet (SFS 2023:635).

### Miljörätt

Genom ändringar i bl.a. *miljöbalken* har det blivit möjligt att tillåta en arbetstid som överstiger tio år för att utföra arbeten för vattenverksamhet. En förutsättning för detta är att arbetena utgör ett led i en verksamhet som tillgodoser ett väsentligt samhällsintresse och att de av särskilda skäl inte kan slutföras inom tio år. Om arbetstiden bestäms till mer än tjugo år, ska villkoren för återstående arbeten omprövas vart tjugonde år för att garantera att villkoren vid behov justeras så att verksamheten över tid kan bedrivas på bästa sätt utifrån miljöbalkens krav (SFS 2023:632).

En annan ändring i *miljöbalken* har gjorts i syfte att möjliggöra ny kärnkraft genom att förbudet mot att tillåta nya reaktorer på andra platser än i dag har tagits bort liksom även förbudet mot att tillåta att fler än tio reaktorer är i drift samtidigt (SFS 2023:866).

I syfte att utveckla arbetet med luftkvaliteten i Sverige har det beslutats om ytterligare ändringar i *miljöbalken*. Lagändringarna innebär att regeringen får meddela föreskrifter om att kommuner ska vara skyldiga att upprätta en förebyggande luftkvalitetsstrategi, om vad en sådan ska innehålla och om hur den ska tillgängliggöras och följas upp. Vidare görs ett tillägg till det befintliga bemyndigandet om s.k. åtgärdsprogram som ger regeringen möjlighet att meddela föreskrifter om hur åtgärdsprogrammen ska tillgängliggöras och följas upp. Lagändringarna träder i kraft den 1 april 2024 (SFS 2023:629).

Det har gjorts en ändring i *lagen om reduktion av växthusgasutsläpp från vissa fossila drivmedel*. Ändringen innebär att reduktionsplikten krav på minskade utsläpp för bensin och diesel har sänkts till 6 procent för 2024–2026 och att reduktionsnivåerna för 2027–2030 har slopats. Syftet med ändringen är bl.a. att minska drivmedelspriserna (SFS 2023:823).

Det har gjorts ändringar i *lagen om vissa utsläpp av växthusgaser* i syfte att genomföra den senaste revideringen av EU:s utsläppshandelsdirektiv och EU:s förordning om övervakning, rapportering och verifiering av koldioxidutsläpp från sjötransporter. Lagändringarna har gjort det möjligt att föreskriva att sjöfarten ska omfattas av utsläppshandelssystemet, att vissa anläggningar som omfattas av utsläppshandelssystemet men inte längre har utsläpp av växthusgaser ska få möjlighet att vara kvar i utsläppshandelssystemet samt att ytterligare några anläggningar som inte har några utsläpp av växthusgaser ska vara tillståndspliktiga inom utsläppshandelssystemet. Lagändringarna innebär vidare att flygningar mellan två tredjeländer, dvs. länder utanför EES, i viss utsträckning ska omfattas av utsläppshandelssystemet och att det blivit möjligt för regeringen att föreskriva att utsläppen för flygningarna ska kunna kompenseras genom att reduktionsenheter annulleras i stället för att utsläppsrätter överlämnas (SFS 2023:695).

### **Straffrätt**

Riksdagen har skärpt straffen för de allvarigare formerna av vapenbrott, brott mot tillståndsplikten för explosiva varor, vapensmuggling och smuggling av explosiva varor. Detta har gjorts genom ändringar i *vapenlagen*, *lagen om straff för smuggling* och *lagen om brandfarliga och explosiva varor* (SFS 2023:872 f.).

### **Ordning och säkerhet**

Riksdagen har antagit en ny *lag om granskning av utländska direktinvesteringar*. Den nya lagen ger en granskningsmyndighet möjlighet att granska utländska direktinvesteringar och, om det är nödvändigt, förbjuda dem. Lagen skapar förutsättningar för att förhindra utländska investerares strategiska förvärv av företag vars verksamhet, information eller teknik har betydelse för Sveriges säkerhet eller för allmän ordning eller allmän säkerhet i Sverige (SFS 2023:560).

**Processrätt**

För att hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning har det gjorts ändringar i bl.a. *rättegångsbalken*, *lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott* och *lagen om hemlig dataavläsning*. Lagändringarna innebär bl.a. att preventiva tvångsmedel får användas i fler fall i syfte att förhindra särskilt allvarlig brottslighet som förekommer inom kriminella nätverk. Denna reglering har tidsbegränsats till den 1 oktober 2028. Lagändringarna innebär vidare att hemliga tvångsmedel får användas under en förundersökning för att utreda flera brott vars samlade straffvärde överstiger en viss nivå. Genom att brottskatalogerna har utvidgats kan hemliga tvångsmedel också användas för att utreda fler typer av brott. Dessutom får numera tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning knytas till en misstänkt person i stället för en viss plats. Slutligen får överskotts-information som har kommit fram vid hemliga tvångsmedel användas för andra ändamål. (Se SFS 2023:534, 537–538 och 540.)

Riksdagen har antagit en ny *lag om frysning av tillgångar* som skapar förutsättningar att frysa tillgångar för att förhindra och motverka finansiering av terrorhandlingar. Lagen syftar till att Sverige ska uppfylla sina internationella förpliktelser på sanktionsområdet. En samtidig ändring i *brottsbalken* har givit svenska domstolar behörighet att döma över brott som har begåtts på en annan stats område enligt den nya lagen om frysning av tillgångar även när gärningen inte är straffbar enligt lagen på gärningsorten. Vidare innebär en samtidig ändring i *lagen om vissa internationella sanktioner* att det blivit möjligt att tillfälligt frysa tillgångar i enlighet med ett beslut från FN:s säkerhetsråd eller en sanktionskommitté under rådet. Ett sådant beslut ska gälla till dess att EU med bindande verkan för sina medlemsstater genomför beslutet. (Se SFS 2023:677 f.)

Ändringar i *rättegångsbalken* och *lagen om allmänna förvaltningsdomstolar* innebär att pensionerade justitieråd får förordnas att tillfälligt tjänstgöra i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen i större utsträckning än tidigare samt att reglerna om straffavgift för advokater har ändrats genom bl.a. en höjning av beloppen (SFS 2023:770 f.).

**Medborgarskaps- och utlänningslagstiftning**

Ändringar har gjorts i *utlänningslagen* och *lagen om polisiära befogenheter i gränsnära områden* i syfte att skapa effektivare verktyg vid inre utlänningskontroller. Genom lagändringarna har det införts en möjlighet för myndigheterna att vid en inre utlänningskontroll kroppsvisitera en utlänning för att söka efter pass eller andra identitetshandlingar och en möjlighet att omhänderta sådana handlingar. Det har också förtydligats att en utlänning under vissa förutsättningar får tas med för utredning av hans eller hennes rätt att vistas i Sverige (SFS 2023:735 f.).

Genom andra ändringar i *utlänningslagen* har villkoren för anhöriginvandring skärpts och möjligheterna till uppehållstillstånd av humanitära skäl begränsats. Lagändringarna innebär bl.a. att åldersgränsen för att neka uppehållstillstånd på grund av anknytning har höjts och att möjligheterna till undantag från försörjningskravet vid anhöriginvandring när anknytningspersonen är alternativt skyddsbehövande har begränsats. Vidare har möjligheterna för barn och vissa vuxna att beviljas uppehållstillstånd på grund av särskilt ömmande omständigheter tagits bort. Barn ska i stället kunna beviljas uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter trots att omständigheterna inte har samma allvar och tyngd som för vuxna (SFS 2023:652).

### **Socialrätt**

Föräldrar har sedan tidigare möjlighet att använda föräldrapenning för samma barn och tid i högst 30 dagar under barnets första levnadsår, s.k. dubbeldagar. Genom en ändring i *socialförsäkringsbalken* ökar antalet dubbeldagar till 60 dagar, och dessa ska kunna användas fram till att barnet är 15 månader i stället för som tidigare 12 månader. Genom ytterligare ändringar i samma balk införs en möjlighet att överlåta rätten till föräldrapenning till fler personer än barnets andra förälder eller en därmed likställd person. En anknytande ändring i *föräldraledighetslagen* ger en arbetstagare som har fått rätt till föräldrapenning genom en sådan överlåtelse rätt till föräldraledighet. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2024 (SFS 2023:905 f.).

Genom en tillkommande ändring i *socialförsäkringsbalken* har det tillfälliga tilläggsbidraget till barnfamiljer med bostadsbidrag förlängts till att gälla under perioden fr.o.m. januari t.o.m. juni 2024 (SFS 2023:907).

Ändringar i *socialtjänstlagen* förtydligar möjligheten att använda digital teknik när insatser ges i form av hemtjänst eller boende i särskilda boendeformer för äldre. Genom samtidiga ändringar i *lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten* införs bl.a. vissa bestämmelser om dataskyddsåtgärder vid användning av digital teknik med funktioner som innebär monitorering, sensorering eller positionering. Lagändringarna träder i kraft den 1 mars 2024 (SFS 2023:820 f.).

Riksdagen har antagit en ny lag för ledarhundsverksamhet — *lagen om dispositionsrätt till ledarhund*. Genom den nya lagen förs myndighetsutövningen över från den ideella föreningen Synskadades Riksförbund till den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer. Även all annan verksamhet som rör ledarhundar, bl.a. ansvaret för att anordna utbildningar, information om ledarhundsverksamheten och stöd till den som har ledarhund, förs över till samma förvaltningsmyndighet. Den nya lagen träder i kraft den 1 april 2024 (SFS 2023:692).

### **Lagstiftning om utbildning**

Riksdagen har beslutat att *lagen om vissa register för forskning om vad arv och miljö betyder för människors hälsa* ska fortsätta gälla till utgången av 2024. Lagen är tidsbegränsad i avvaktan på en långsiktig reglering av forskningsdatabaser. I lagen regleras personuppgiftsbehandling i register som är underlag för viktig forskning om t.ex. cancer, hjärt-kärlsjukdomar och diabetes (SFS 2023:691).

Det har gjorts en ändring i *lagen om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde*. Ändringen innebär att Folkbildningsrådet inte längre ska pröva frågor om fördelning av statsbidrag mellan folkhögskolor, studieförbund och studerandeorganisationer. Folkbildningsrådet ska i stället pröva frågor om fördelning av statsbidrag till folkhögskolor, till studieförbund och till studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Därmed har det blivit möjligt att dela upp bidraget till folkbildningen på två anslag, dels ett till folkhögskolorna, dels ett till studieförbunden, i syfte att öka träffsäkerheten i fördelningssystemet (SFS 2023:888).

Riksdagen har beslutat om ändringar i *skollagen* som syftar till att stärka elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel. Genom lagändringarna förtydligas de bestämmelser som reglerar vad eleverna ska ha tillgång till i utbildningen i bl.a. förskoleklassen, grundskolan och gymnasieskolan. Sålunda förtydligas bl.a. att eleverna utan kostnad ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärvärtyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2024 (SFS 2023:951).

Andra ändringar i *skollagen* innebär att elevens val tas bort i grundskolan, specialskolan och sameskolan. Ändringarna syftar till att frigöra undervisningstid till ämnen som behöver mer undervisningstid och därmed skapa bättre förutsättningar för alla elever att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2024 (SFS 2023:943).

Ytterligare ändringar i *skollagen* innebär en utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk. Sålunda ska elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna i de aktuella skolformerna erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk utan krav på att eleven har förkunskaper i språket (SFS 2023:689).

### **Kultur**

Riksdagen har antagit en ny *lag om mediestöd* som syftar till att skapa ett hållbart mediestöd för hela landet. Den nya lagen innehåller bestämmelser om syftet med mediestöd, om mottagare av mediestöd, om grundläggande förutsättningar för mediestöd och om mediestödsnämnden. Vidare följer av lagen att regeringen eller den myndighet

som regeringen bestämmer kan meddela ytterligare föreskrifter om mediestöd (SFS 2023:664).

Genom en ändring i *lagen om finansiering av radio och tv i allmänhetens tjänst* har public service-avgiften sänkts till 1 procent av den beskattningsbara förvärvsinkomsten upp till en inkomst som motsvarar 1,60 inkomstbasbelopp för beskattningsåret (SFS 2023:895).

*Lisa Gunnfors och Miriam Kantor*